

Даты

Татарстанны жарыкъ кюню

Габдулла Тукай туугъанлы 130-жыл

Габдулла Тукай татар миллиети бек айтхылыкъ, бек деменгили назмучусуна саналады. Аны къыхса, къыйын болгъанды жаша, чыгъармачылыкъ жолу да. Ол тамам 130 жыл мындан алга Татарстанны Күшлавч деген элчигинде туугъанды.

Анга беш ай болгъанда, аны атасы Мухамед-Гариф ёлди. Жашынъ тेңт жыллыгъында анысындан да күрү къалады. Ол алай бла Училе, Сосна, Кырлай ауллада ёксозлюкъ ачы гыржынын татханды. 1895 жылдан башлаб а ол Уральск шахарда узакъ жууугъуну юйонде кечинеди. Мында медиресеге жорюп башлайды, орус, арап, тюрк, фарс тилеге да юйренеди.

1905 жылда Уральске татар тилде чыкъган газетени, журнапланы корректору, корреспонденти, редактору да

Габдулла Тукайны музей.

олду – Габдулла Тукай! Назмучу 1907 жылда Къазаннага келди, кеси чөртгөндөй, «...билим, санат окуууланы от жаъасына». Мында ол халкъын көл алты көлөчелери бла жуукулашады. «Аль-Ислах» газетде, «Яшен», «Ялт-юлт» журналларда аны бир къяуум наズм тизгини да басмаланды.

Тукайны чыгъармалары жанги

ышанла, жорукъла, тюрсюнле бла да байыгадыла. Жаш жарлынан къыйын жашаууларын, тиширыуланы шургулу, учузукъ сынағтап къадарларын, Ата жүртүн сур жазынан ачыкъларын, тирия ашыгъады. Ол уллу, жарыкъ стоймеклини, туугъан жартурун табийтъынан ташамалыгъын, азатлыкъын, тенглини, къарындашлыкъын жырлакъан

аламат лирикиди. Аны бла бирге уа поэт байланы, дин ахуплани ётюрюклерине, кёзбаулукъларына къажау сюэлген, алана хорукъларын уста ачыкълай да билген чамынды, самаркъаууду.

Габдулла сабийле да бек баяльагъан жазычуладанды. Аны «Сүү Ана», «Кишичурукъ», «Къярлыгъач», «Бешик жыр», «Къозу бла къой», «Шурале» деген чыгъ-

Туугъан тип! О сыйлы тил! О ата-баба тили! Дүнияды бир затда жох сөндөн татты, кертили! Чингалтъа сени, бешик эхней, ачы жырда аном, Артха жомакъ, таурух да айта, этид сауна ыннатаным.

О туугъан тип! Сенден мен къанатланды, бийкүч ичүдүм, Гитчеликден сөндөн къууанч, насып таба, окуудум.

О туугъан тип! Бир сен – жаным-тиним, бар айткан дуум: Сен – ата-баба, учхун, кюн жарыкъ, хаа уртлам!

О туугъан тип! О сыйлы тил! О ата-баба тили! Дүнияды бир затда жох сөндөн татты, кертили!

Къарылгъач

Тюз терезе башчытында, жаз келгенлей, Асыл къарылгъачыкъ уя ишлөгнөл.

Кюн узунна агуулунда ташы балчыкъ, Тюкчокъ, чөлпөн бла юйчоң жасай чыпчыкъ.

Көт ишләйди, эринмейди ол «къаланы». Төрк чыгъарды ариу, омаңкъ балаланы.

Ачылымазча къаванакъла, болалары, Чибин, күртчукъ алып жете аналары.

Къорылгъачын къаранында тынчтыйланлай, Къаты жукуль уясында, шоайгъанлай.

Бешик жыр

Элли-белли эттер бу, Медиресеге кетер бу; Алыр да билим уллу, Алим болуп жетер бу.

Жукъла, кёзно жум, улум, Жум, жум кёзно, жулдузум;

Кече къала жукуусуз, Нек жиляса, къундузум?

Элли-белли бёйлеме, Жомакъ санга төхөйме;

Иги къуум тилейме, Насып жуммакъ излейме.

Алтын жазылуумса сен, Жюрек тамырсыма сен;

Къуучан жарыгъымса сен, Кёс гинжик да сенсе, сен!..

Элли-белли эттер бу, Медиресеге кетер бу; Алыр да билим уллу, Алим болуп жетер бу!...

Жукъу, бизни адам эттен жукъу,

Адамны алға алттен жукъу,

Элтин кёкге жетген жукъу,-

Жукъу, жукъу, жукъу.

Жолбуузун тиоз эттен жукъу,

Эсбизини оқт эттен жукъу,

Кесибизин бай эттен жукъу,-

Жукъу, жукъу, жукъу.

Тюрсюн оюу эше - жукъу,

Ачхантюзюкъ ашын жукъу,-

Жукъу, жукъу, жукъу.

Къазан

Бир таууш келди къулакъя. Жанырады бу заман:

«Тукай, тур! Биз Къазаннага жетдик, алтыбызда Къазан!»

Бутауш ачы дюнно, къуучанымдан жан жана:

«Хайда, чап, күчер! Атапы къу: на-на-на!»

Намазга чакъыргынан эштебиз эртэн азан;

О, Къазан! Дертли Къазан! Монглу Къазан! Нюрлү Къазан!

Бир мында ата-баба адет-төре да рухубуз,

Бир мында сакътай бизни жигит, батыр таурухуз!

Бир мында билим, санат окууланы от жаъасы,

Бир мында мен бек сойгөн мөлөгими босагась!

Акылъя нюр берген жукъу,

Идара юр берген жукъу,

Сүү жукъу - суу берген жукъу,-

Жукъу, жукъу, жукъу.

Оруса да жукъу - жукъу,

Къытайча да жукъу - жукъу,

Не тилде да жукъу - жукъу,

Жукъу, жукъу, жукъу.

Эрлөгө да жорукъ - жукъу,

Къызылга да жорукъ - жукъу,

Жорукъ жарнен бары жукъу,

Жукъу, жукъу, жукъу.

Бала бла гёбелек

Бала:
Айт энди, гёбелек,
Бек керек сёлешес:

Тохтаусуз сен уча,
Былай кимден къача?

Неди бу турмушун?
Бармы-бар болушун?

Тюзюн берчи айттып,
Ашай не жаратып?

Гёбелек:

Мен тур кырлада,
Орманда, таупада;

Ойнайма, учама,

Жарыкъ кон болгъанды.

Сойгөнлөй эркелик -

Тап күнде нёгерлик;

Хар подле аш-сүүум,

Сен эт ахши къууум.

Къысхачыкъ ёмиюром:

Бир кюнчокъ кёриюм,

Бол ахши, инжилтиме,

Тиймей къой, ёчтолте!

Жылны тेңт кезнүү

Буз, къар эриди,

Суу керди;

Агылы, жорылап,

Жырда тирилди.

Узая кюнле,

Къысхара тюнле;

Бу къайсы заман,

Къайда, билгелен?

(Жаз кюнле)

Аишлыкъ ёсдуө,

Будай битиүде;

Кюн да бишире,

Түрке тишире.

Халкъ да ашигъя,

Кете басыгъу,

Орагын ора,

Бу не чакъ, къара?

(Жай кюнле)

Къырла бош къала,

Жауа жауулана;

Жерле жылана,

Бу не чакъ, бала?

(Кюш кюнле)

Хар жер къарланган,

Суула бузланган;

Улуй жең - боран,

Бу не чакъ, туугъан?

(Къыш кюнле)

Жукъу, жукъу, жукъу.

Оруса да жукъу - жукъу,

Къытайча да жукъу - жукъу,

Не тилде да жукъу - жукъу,

Жукъу, жукъу, жукъу.

Оруса да жукъу - жукъу,

Къытайча да жукъу - жукъу,

Не тилде да жукъу - жукъу,

Жукъу, жукъу, жукъу.

Оруса да жукъу - жукъу,

Къытайча да жукъу - жукъу,

Не тилде да жукъу - жукъу,

Жукъу, жукъу, жукъу.

Оруса да жукъу - жукъу,

Къытайча да жукъу - жукъу,

Не тилде да жукъу - жукъу,

Жукъу, жукъу, жукъу.

Оруса да жукъу - жукъу,

Къытайча да жукъу - жукъу,

Не тилде да жукъу - жукъу,

